

**Demetrovics Zsolt: Viselkedési addikciók: spektrumszemléletű kutatások
című akadémiai doktori értekezésének opponensi véleménye**

A szerző az addikciókutatás legismertebb hazai szakembereinek egyike, töretlen aktivitással, igen nagy munkabírással jellemezhető kutató, aki fiatal kora ellenére a hazai pszichológiai közéletben meghatározó szerepet játszik. A nagy ívű pályaképnek megfelelő munka az értekezés.

A téma igen aktuális, újszerű. A viselkedési addikciók elhelyezése az addikciók spektrumán egy-két évtizede is még szokatlannak számított. Az értekezés célja az, hogy e zavarok egységes keretben történő elemzését különböző kutatási adatokkal alátámassza. A mű 351 oldal terjedelmű, monumentális munka. Ebben az irodalomjegyzék 44 oldalas, ami kb. 700 hivatkozást jelez (becslés; nincsenek számozva a tételek). A mellékletek 29 oldalt tesznek ki. A törzsszöveg a 21-277. oldalig tart, a bevezető oldalak különböző jegyzékek, köszönetnyilvánítás stb.

Az értekezésben felhasznált saját közlemények között 12 első szerzős, 24 társszerzős. Ezeken túl is a szerző igen jelentős munkásságot tudhat magáénak. Tudománymérési mutatói önmagukban garanciát jelentenek az akadémiai doktori cím odaítélésékor.

A szerző az addikciós spektrum tárgyalását hat kutatási területen vállalta, ez nagyszabású célkitűzés – mindjárt leszögezhetjük: sikeresen teljesítve a feladatot. Az irodalmi áttekintés elején a függőségekkel kapcsolatos fogalmak tisztázását találjuk. Jól látható a viselkedési addikciók spektrumszemléletének történeti alakulása, az obszesszív-kompulzív spektrum szerepe a kompulzivitás–impulzivitás tengely, vagy a kockázatkerülés–kockázatkeresés mentén, majd a jutalomhiányos tünetegyüttesként való megjelenés, egészen a viselkedési addikciók fogalmának feltűnéséig. A szerző saját felosztást is kialakított e zavarok nozológiai kontúrjainak jobb megértésére. Részletesen tárgyalja a saját kutatásokban érintett zavarok irodalmát. Az első az internetfüggőség, ennek az epidemiológiai adataitól a mérési eszközökig, a különböző pszichológiai és szociológiai háttértényezőkig igen velős áttekintést olvashatunk. A következő az online játékfüggőség (a rövidség kedvéért egyszerűsíték a szerző által joggal használt pontosabb meghatározáson). Az előzőhöz hasonló szerkezetben kitűnő áttekintés ez is. Ezután a testedzésfüggőség áttekintését találjuk, aztán a játékszenvedély, a

munkafüggőség, a kényszeres vásárlás részletes leírása olvasható az értekezésben. Ezek az áttekintések önmagukban is megállnák a helyüket bármilyen nemzetközi folyóirat hasábjain, vagy kézikönyvek fejezeteként is, annyira precízek, strukturáltak és információgazdagok. A leírt viselkedési addikciók után a szemléleti egységbe foglalás következik, világos okfejtéssel. Az irodalmi áttekintésben felhasznált források – ez az értekezés egészére is mondható – relevánsak, újak, széles merítésűek, emellett igen rendszerezetten és logikusan szelektáltak. Nagy ismeretanyag kiváló minőségű bemutatásáról van szó.

A célkitűzések között két terület különös figyelmet kapott újszerűségük miatt: az internetfüggőség és a problémás játék vagy online játékfüggőség. A bemutatott kutatások kilenc, nagy volumenű vizsgálatot jelentenek, melyek változó korcsoportokban és populációkban készültek – ezt az adott addikciók sajátosságai indokolják. Saját kérdőívfejlesztésre is sor került (ilyen a Problémás Internethasználat Kérdőív, vagy a Problémás Online Játék Kérdőív, vagy az Online Játékozás Motivációja Kérdőív). Emellett több kérdőív (például a testedzésfüggőséggel, vagy a kóros játékszenvedéllyel kapcsolatos kérdőívek) hazai adaptációját is elvégezte a szerző. Ezek a további kutatások meghatározó eszközei lehetnek. A kérdőívek kialakítása igen gondos statisztikai apparátussal történt, megbízhatóságuk és érvényességük nagyon jó. Az értekezésnek ez a része önmagában elegendő volna az MTA doktora címhez.

Kiemelendők a reprezentatív hazai mintákon készült felmérések is. Ilyen volt az Országos Lakossági Adatfelvétel az Addiktológiai Problémákról. Több zavar esetében nemcsak hazai, hanem nemzetközi összevetésben is az első epidemiológiai adatok láttak napvilágot a szerző munkássága nyomán. Ezek alapjai lesznek a további vizsgálatoknak, amelyek között a hosszmetzeti kép elemzése várhatóan fontos szerepet kap majd.

Érdekes és transzkulturális szempontból kiemelendő a kínai egyetemisták körében folytatott felmérés. Igen fontos a különböző viselkedési addikciók együttjárásának vizsgálata a közös pontok megtalálásának szándékával. Az értekezés legértékesebb része talán éppen ez: az egyes viselkedési addikciós komponenseinek összehasonlítása, a zavarok integrációja, az impulzivitás és kényszeresség dimenziójának végiggondolása.

Az alkalmazott eszköztár adekvát, gondosan válogatott kérdőívekből áll, a statisztikai módszerek kifogástalanok. Az igen kiterjedt adatbázist a szerző és munkacsoportja kitűnően

kezelte, az eredményekből levont következtetések mértéktartóak és pontosak, egyben kijelölik a további kutatási irányokat is.

Formailag: igen jó minőségű szöveget olvashatunk. Elütés is alig van, ezek említést nem érdemelnek. Egy-egy észrevétel az opponensi feladat szörszálhasogató jellegéből természetesen adódhat. Például a „normál” jelző helyett a normális lenne a pontosabb, bármennyire is elterjedt az előző szóhasználat. Vagy: „jelen értekezés”, „jelen tanulmány” helyett a névelős változat kellene („a” jelen...). A „letesztelni” helyett a „tesztelni” elég volna (208.o.). Az „eszképizmus” kifejezéstől nyelvészek valószínűleg elborzadnának, valamilyen magyar név jobb volna (210.o.). A „legoptimálisabb” jelző helyett az önmagában felsőfokot jelentő „optimális” elegendő (231.o.). Néhol a zárójeles irodalmi hivatkozásoknál a keresztnevek kezdőbetűi is szerepelnek – ez felesleges.

A táblázatok és ábrák igen részletesek és gondosak, mégsem redundánsak. Röviden tehát: formailag (is) igen magas minőség jellemzi az értekezést.

Összefoglalóan: a szerző hatalmas ismeretanyagot és adathalmazt dolgozott fel, igen jól rendszerezett vizsgálatokat folytatott átgondolt koncepció keretein belül. Eredményei megerősítik a viselkedési addikciók egységes szemléleti keretben való értelmezését. Az értekezés mind tartalmi, mind formai szempontból messze megfelel az MTA doktori cím odaítéléséhez szükséges elvárásoknak.

Az igen magas színvonalú értekezés nyilvános vitára bocsátását, azt követően pedig az MTA doktora cím odaítélését egyértelműen és melegen támogatom.

Túry Ferenc
egyetemi tanár

Budapest, 2014. április 3.